

ank. 27/10-34.

ACC. N:R. 4322

Landskap: Småland

Härad: Tveta

Socken: Forsrum

Uppteckningsår: 1934

Upptecknat av: Tva Danielsson,

Adress: Forsrum.

Berättat av: L. Elsson,

Född år 1871 i Forsrum.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Uppteckningen rör Lekar och
Idrotter.

För i tiden roade man sig med varjehandas lekar och idrotter både utom- och inomhus. Särskilt vid julen roade man sig av hjärtans lust i julbalmen på golvet. Åren sedan de första helgdagarna gått förbi och julbalmen bebitts ut på åkern fortsatte man med lekar och kraftprov under

bjudningarna och för övrigt under
de långa vinterkvällarna.

"Steka sill", "smusla skor",
"Markus och Lukas", "skifta makas",
"gömma ringen", "sitta på understol",
"Pesa i maltes", "bära knabbaby",
"udda med nötter" och många, många
andra lekars avlöste varandra.

Under de första helg-
dagarna var det mest vanligt hte
"gissa nötter", "udda med nötter".

Man tog några nötter i
handen och höll fram den emot
någon och sade:

"Ekorren hoppas"! - "glöjt över
toppas" blev svar. - "Hur många
skutt tar han"?

3
4822

Om man gissade rätt antal,
fick man rötterna. I annat fall
fick man lägga det felande antal
rötter.

Han tog t. ex. en nöb under ett
visst finger och sade:

"Min so laskar i skogen"!

- "Min med"!
- "Vilket träd vilas
hon under"? - "Det bästa där är"!
- "Vilket är det"?

Den gissande nämnde ett finger.
Gissade han rätt fick han rötten -
i annat fall fick han lägga dit en röt.
- "Det kommer en herre -
man ridande"!
- "Hur många
betjantar har han med sig"?
-
och så gissade man hur

4.

4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

många nätter som fanns i handen.
"Udda eller jämt eller
gäller det så många"? frågades det.
Gissade man rätt, fick man
nätterna - gissade man fel, fick
man lägga till samma antal.

"Nätter i min hatt"!

- "Hos pojkar / flickor) har ja'
vatt." - "Hus många gånger"?

"Nätter i mi' mössa"!

- "Fleckerä vell ja' pressa"!

- "Hus många gånger"?

o. s. v.

"Nätter i min stubbe"! - "Du
ska' bli min gubbe"! - "Hus
många år"?

"Nätter i en turma"! - "Du
ska' bli min gumma"! - "Hus

många år" ?

"Det brinner inne" ! - "Så

går vi på vinnet" - "Hur många
gångar" ?

"Köttes i mina handska" !

- "Alla flickor (pojkar) ä' falska" !

- "Hur många har levat dej" ?

"Köttes i en fjärring" !

- "Vill du bli mi' kärning" ? - "Hur

många år" ? - "Så många jag går" !

Man tog en nöt i

en hand knöt båda händerna

och höll' dem öfver varandra och

sade till motspelaren:

"Köta gumme" ! - "Gott

jag vunnit" ! svarade denne.

- "Öfver eller under" ? löt frågan.

Svarade man rätt, fick man
röten - annars fick man lägga
dit en nöt.

"Vill du dra ris eller
foysa"? frågade man.

"Dra ris" blev svaret. Då
räknade man rötterna och sade:

"Dra ris - foysa - dra ris -
foysa" etc. Slutade man med "dra
ris" fick man rötterna - ejest
förlovade man samma antal.

"Vill du stå på bron
eller ramla i äm"?

"Ramla i äm" blev svaret.

Så räknade man:

"Stå på bron - ramla i äm - stå
på bron - ramla i äm" o. s. v.

Plutade man med "stå på broa",
förlorade man sina nöttar.

På detta sätt kunde man hålla
från att leka i limtal och
variera med frågor och svar
allteftersom det passade sig.
"Udda med nöttar" var en typisk
jullek, som återkom i efter-
år. —

"Stjåla makar."

En annan vanlig jullek
var "stjåla makar." Alla de lekande
satte sig runt omkring väggarna
i stugan. Pojkarna högo var
sin flicka; knänt varvid
alla sjöngo så att taket kunde
lyftas: "Tjuver, tjuver ska du hetas,

för du stal min lilla vän men jag
har den glada trösten, se jag
får den snart igen. Tro ja'
trallala, tro ja' trallala, tro ja'
trallala, tro ja' så"

Den som var "udde" stal
sig då den flicka han tyckte
bäst om och satte henne i sitt
känä. Så blev det en ny "udde"
som i sin tur tog sig en flicka,
under det sången skedde och
man stampade takten till tonerna
av en dragharmonika eller
mungiga. Texten skiftade om
men de flesta stroferna kunde
sjungas på samma melodi.
"Inte vet jag hur det

9.

4322.

vetter, me' du ä' så nått i
gramm, antin ä' du mylin' gester,
alla här du fästeman. Tro ja" etc.

"Pste vet ja' hur
dä vette, me' du ä' så lett ät
me' antin ä' du mylin' gester,
alla tänker du de" te."

"Ja' har vatt på stora
balen, ja' har mist min lilla
vän' men ja' har den goda
trösten, att jag får den snart igen."

"Vad ska' den på
balen göra som sig ingen
flicka har, hon skall sig
en toddy dricka och sig
röka en cigar."

"Gifsta sej och ta

10.4322

bekommer dä bys ja me' inte
som heller vill ja tjäna bönnen,
slita ont varenda stömm."

"Vi har druckit sju
pileknäcker, vi ska dricka
sju ämmu, vi ska suppa, vi
ska dansa, vi ska hålla jula
ut. Tro ja' trallala tro ja' tral-
lala, tro ja' trallala, tro ja' så!"

"Steka sill."

Lek i julhalmen.

Att "steka sill" tillgicks
så att de deltagande lade sig i
rader utåt halmen på golvet
varannan med huvudet åt höger
och varannan åt vänster. En person

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

11.

4322

skulle nu "vända sillen". Detta skedde så kraftigt att "sillen" tumblade många gånger utåt bakmen och slog i golvet med en väldig duns. Alla "sillarna" skulle genomgå samma procedur och ibland slog de sig så hårt att det skramlade i benen, men muntert var det i alla fall! -

"Gömma ringen."
(jullek.)

Man satte sig på stolar i ring på golvet. En finger-ring trädde på ett snöre så långt att det räckte runt inom

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

-12.
4322

deltagarringen. Alla höllo om
snöret på vilket ringen fick
glida mellan händerna fram
och tillbaka. Den som stod inuti
deltagarringen skulle söka rätt
på ringen men detta var svårt
emedan ringen gick runt i del-
tagarnas händer under det
alla gjorde allt vad de kunde
för att göra den osynlig. Den
letande snodde runt omkring
och sökte, men så snart han
vände ryggen till, ropade någon:
"Se nu vad han här!" och då
blev det för den sökande hel-
omvändning i stor hast men
knappast var detta gjort, förrän

Skriv endast på denna sida

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

någon annan ropade:

"Nu har jag den!"

På så sätt blev den sökande så förvillad, att han kunde få hålla frå att leta i timtal, innan han fann ringen. Den hos vilken han fann ringen, fick då byta plats med honom. En verkligt rolig inomhuslek!

En annan art av "gömma ringen" var följande:

Alle Hutto med händerna formade till en skål i knät. En person gick omkring till var och en och låtsade sig gömma en ring, sägande:

"Gömma, gömma ringen

14.
4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14

så innerliga väl, giv inte
bort den tårna inte bort den,
göm den till fästmannen
(fästevöen) kommer hem i somras!"
Såingo alla gissa vee
som fått ringen. Den som gissade
fel fick ge pant. Den som
fått ringen blev ilagd att gömma
den nästa gång. -

"Gömma fingerborgen"

Den som skulle gömma
fingerborgen stannade ensam
inne i rummet medan de övriga
gingo ut i förestugan.

15
4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

Fingerborgsen gömdes på en
undanskymd plats, men den
måste dock kunna ses av
alla. När fingerborgsen var
gömd på en lämplig plats
släpptes de väntande in och
så gick de runt i stugan
och tittade och letade. Så snart
någon fått syn på fingerborgsen,
gick denne gå och titta sig,
men han gick ej tillä eller
lätsas om var den fanns utan
endast säga: "tittat den"!

Så gick det undan för undan
tills alla funnit den. Om någon
ej kunde finna den, oaktat han
var alldeles i dess närhet, sökte

16.

4322

man hjälpa honom, medes det man
sade: "Dee bränns"!

Dee som först fann
fingerborgsen var i tur att
gömma de nästa gäng. —

"Skeppet är lastat"

Lek vid julen och på vinterkvällarna.

Man fick taga en
bokstav t. ex. n. De lekande satte
runt omkring i stugan. En nådduke
snoddes ihop till en boll. Den
som kastade nådduken till en
annan sade: "Skeppet är lastat!"

"Varmed" ² frågade den andre.

"Med abborrar" ¹ blev svaret.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

17. 4822

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den som innehade värdhuset kastade
den till en annan med ordet:

"Skuggat är kastat"!

- "Varmet" 2 - "Med asten"!

Så höll man på tills alla ord,
som började med a var förbrukade.
Om någon sade fel, fick man
ge pant. Så kunde man hålla
på långa stunder, varvid man
växlade om begynnelsebokstaver på
orden efter beslut. Men till sist
lösa ut panterna var lekens
robligaste punkt, och denna del
av programmet framlockade den
ena skrattsalvan efter den andra,
varvid tvivkheterna haglade
omkring. =

17

"Sälja lärit." (= lärt)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18

Men de leksade utom en
satte sig runt omkring i stugan.
Denne "ädde" var uppe och sålde
lärt. Han höll ett förkläde
eller annan tygbit i händerna
och frågade de följande:

"Vill du köpa lärit"?

"Ja", svarade denne.

"Hur många abas ska du
ha" ? - "Fem" !

Så mätte man emellan
händerna på förklädet så
många gånger som de tillfrågade
sagde, varpå han sade:
"Om torsdag kommer jag

19. 4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

igen och då vill jag ha betalt
för mitt lärid¹⁸.

Så gick han runt hos alla var-
efter han gick ut i förstun ett
ögonblick. Den som ingenting
hade till hands att betala med
gick ge pant vilka pants
sedan måste utlösas med de
mest illfundiga straffar.

"Markus och Lukas"

fullt.

Två pojkar skulle
föreställa "Markus och Lukas." Båda
hade ett kläde bundet om ögonen.
Med sin vänstra hand höll de

i var sin hörna på ett huvudkläde.
Så kröpo de ned på golvet och
den ene ropade:

"Markus"!

"Lukas" svarade den andre.

Så skulle "Markus" slå till
"Lukas" och slog därför åt det
häll varifrån rösten kom, men
"Lukas" försökte krypa undan
varför "Markus" slog handen i
golvet så att det värkte i armen.
Lukas skulle nu klämma till
Markus, men resultatet blev
oftast detsamma - det blev
golvet som fick det tillämnade
slaget. För att de båda kämparna
skulle veta var de hade varandra,

21. 4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21

skulle de ropa "Markus" och "Lukas"
litt och lätt. Sjogendera säga
något av den arten utan de
hörd endast rösterna. Ibland
tyckades de dock råka varandra
mitt i planeten och vid de mer
eller mindre lyckade försöken
att råka varandra med hand-
flatorna höll publiken på att
skratta av skratt och det var
ett jubel och en munterhet utan
ände vid denna lek.

"Sitta på understol."

Den som vid en pantlek
blev dömd att lösa ut sin pant

genom att "sitta på understol"
sätte sig på en stol mitt på
golvet. De andra satte runt om-
kringning och "undrade" något om
den som satt på stolen. En
person gick omkring och tog upp
vars och ens undran varpå han
gick till den som satt på understol
och frambar allas olika undranden
med orden:

"Somma undras så, och samma
undras så, men min undran går
över alla andra under!"

Sälanda "undrade" man:

"Var har du vatt i natt
som ser så dum ut" 2

"Vem har stickat dina

strumpor som är så fula" ?

"Dem har sytt din klänning
som ser så hemsk ut" ?

"Somma undras, varför
du är så tjock och fet, som
inget får ä äta" !

"Somma undras, varför du
är så sömnig och rödögad som
inte har varit ute i natt" !

"Somma undras, om du
har tagit min fingerborg, som
gick bort häromdagen" ?

"Somma undras, varför
du ser lika bra ut utan mat" ?

"Somma undras, hur snart
vi får komma på ditt bröllo" ?

"Somma undras, om du

24.

4322

vill gå med till Ödestuga kyrkan
om "söndag" ?

Än somna undras hur
länge du var ute hos Kalle i
går natt" ?

Än somna undras om du
var hos fästemoä i går kväll" ?

På höll man på tills
allas undranden vore framförda.
Bland kunde man bli verkliga
ovänner genom denna lek, på
grund av alla gikar, som haglade
omkring den stackarin, som sate
på understolen. Det var endast
vid grantlösning som denna lek
kom på tal, ty det ansågs mycket
otrevligt att bli "idoms" sitta på understol."

Bland de sista granterna kom det
förslaget - "sitte på understol" fram.

"Lag svär i jag bränner -
vad ska den göra som denne
granteru kämmer" 2 frögade man.

"Sitte på understol" hette det
de som hade ändrat det
västa blev till straff dömd att
västa gång "sitte på understol."

"Fiska"

(vid pantlösning om julen).

Den som blev idömd
att lösa ut sin pant genom att
"fiska" borde ej räknas till lekseu
föret. Man tog ett kaffepat, som

26. 4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

26

i förväg blivit sotat under halva botten. Den sotiga sidan vändes åt den intet ont anande pantlösaren. Den medspelande tog med högra pekfingeret på fatets rena underhalva strökte ett streck från sin panna och sade:

"En fisk!" Så tog han ett tag under fatet och strökte ett slag från vardera kinden och räknade:

"Två fiskar, tre fiskar," ett tag på näsan = "fyra fiskar," och ett tag under hakan på övervattlappen = "fem fiskar."

Pantlösaren skulle hämma efter och göra likadant, men när nu denne för varje gång

overtalande ströke med fingret under
den sotiga sidan på fatet blev
han stretchig och sotig i ansiktet
och på det vita recket. Han
blev nu ombedd att se sig i
en spegel och under rungande
skottsalvor från de övriga
ungdomarna upptäckte han hur
många lurat honom. Ju ovidare
han blev desto större blev
jublet. När han nu anade be-
drägenheten emedan molparten
ej blivit sotig vände den förra
på fatet vilket under tiden
obemärkt blivit utbytt mot ett
rent sidant. Vid hans förvånade
min över att finna fatet rent

brast jublet ut på nytt och man skrattade en lång stund åt den som blivit så lubad och nedsmutsad och så blev denne begädd för att han föret var smutsig om fingrarna. —

"Fäst ett vattenglas i taket."

Nå en samling ungdomar var samlade till lekstuga i ett hem och man höll på med olika lekar, kunde någon fråga: "Kan ni fästa ett glas i taket"?

"Nej, hur går det till" ? frågade

29
4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

29

alla på en gång.

"Jo, ja jag ett glas så ska jag lära er" hette det.

Och så tog någon ett glas och andades på glaskante och hade några gester för sig samt bad om ett par nålar att fästa med. Glaset var till en del fyllt med vatten. De som skulle fästa upp glaset stod på en stol och alla de andra stodo runt omkring under stor spänning. Nu påssade de som stod på stolen på att tappa nålarna på golvet varvid alla böjde sig ned för att leta upp dessa. Då skedde det stora

30.

4322

undret att de på golvet sökande
finno rattnet mitt på sina
kubaden. Det var ej så ofta
man kunde leka denna lek,
ty om någon visste om den,
förut, gick det ej så lätt att
närva de andra heller. —

"Smussa skor"

De tjugotal ungdomar av
båda könen satte sig i en
ring på golvet med fötterna
uppdragna. En person var inne
i ringen. På tog man en sko
och lät denna passera under

31

4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

31

kväma ideligen under det man göng:

"Skoen går, skoen går!"

Den som var inne i

ringgen skulle leta upp skon
och han stod broking och teckade
för att hitta den. På det samma

fick han ett slag av skon
så att det small där bak, var-
för han gjorde helomvändning
och letade på motsatta sidan!

Under tiden kastade någon skon
över till andra sidan där den
osynlig fortsatte sin vandring.

På aftare den letande fick
ett slag av skon och ju längre
han gick leta, ju roligare
var leken, som därför kunde

32.

4322

vara en lång stund. De hos vilken den letande fann skon, fick nästa gång vara inne i ringen. Detta var en rolig lek under julen och de långa vinterkvällarna, när ungdomarna hade lekstuga. —

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

32

"Nummerleken."

När man skiftade maka, fick var och en sitt nummer. "Udden" (om det var en pojke) satte ensam på en stol och ropade ett nummer, helst då numret

på en vacker flicka. När leken kommit igång, bytte man nummer med varandra med den påföljden, att då t. ex. en pojke ville ropa till sig den flicka, han tyckte bäst om, han istället fick en dumlig pojke till make. I så fall flugo de båda bitta som ett spektakel, så länge leken varade. Endast pojkarna hade vid denna lek stolar att sitta på - flickorna skulle sitta i deras bänk - därför blev den pojke djupt föroargad och mycket besviken på hollens nöje som fick sitta med en pojke på bänk till ett åtlöje för de andra. -

34.

4322

"Farfars byxor"

Alla de lekande satte sig i en rund. Den som ägde den största talegåvan gick omkring och frågade var och en av de övriga om varjehanda ting. På alla de olika frågorna skulle man svara:

"Farfars byxor"!

Frågorna voro t. ex. av följande lydelse:

"Vad ätete du på till kyrkan idag"?

Svar: "Farfars byxor"!

- "Vad predikade prästen om"?

- "Farfars byxor"!

"Vad kokade du rotmoset

i igår" ?

- "Farfars byxor" !

"Vad är det du har på dig" ?

- "Farfars byxor" ! o. s. v.

Så det skrattades
hjärtligt och att granterna blev
många säger sig självt. Det
var nämligen förbjudt att skratta,
då man besvarade frågorna.
Så snart man drog på mun,
fick man ge prant. -

"Hem pekar jag på" ?

En av de lekande
släpptes ut i förestugan. De

andra stannade inne i stugan.
 Då frågade någon den som
 stod utanför:

"Hej pekars jag på"?

Deus fick säga namnet på
 någon därinne. Gissade han fel,
 fick han fortsätta med gissningen,
 tills han gissade rätt namn.
 Så höll man på att fråga och
 gissa tills man gissat rätt namn
 på alla deltagarna i leken.

"Trä Synalen."

Man satte sig på en
 halvstopbutelj i läthyden. Fötterna

37. 4322

sträcktes ut, och högra fotens
häl sattes över vänstra fotens
storta. Så skulle man utom att
röra händer eller armbågar
mot golvet - trä en lyhå.
De vbro helt få, som lyckades
med detta svåra prov varför
ens förtvylade försök att hålla
balansen och få träden i nåsögal
uppväckte stormande skratt-
salvor från åskådarna. Oftast
fick man hämta en stoppnål
med större öga innan det
lyckades för den på bulten
sittande att utföra provet.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

37

"Påra Knabbabyt"

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

38

En man lade sig framstupa raklång på golvet. Två personer lade sig på dennes rygg med benen grenade över hans nacke och skuldra hållande i varandras fötter. Den underst liggande skulle nu resa sig upp med sin tunga börda. Låg de stilla gick det någorlunda bra för en starkt man att resa sig upp, men för många misshäade försöket. De värre "knabbarna" sprattlade med benen, desto svårare var det att resa sig

39-4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

upp med bördan. Två personer
måste stå redo att taga emot
"knabbarna" så att de ej
slogo för hårt i golvet.

39

"Tutta talle."

De lekande hade
var sin käpp i högra handen
och gingo efter varandra runt
omkring i stugan med vänstra
handen på föregångarens
axel, stötte med käpparna i
golvet och sjöngo:

"Tutta, tutta talle,
räven ligger valla, långt ut

40. 4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

40

på mssen, inget bröd i pösen.
Ske'n ä' flå, vällinga ä' blå,
fläsket blå' få vi stå lite'
utå' och köttet dä' få vi
inte' smaka".

Räven raskar över isen.

Alla de unga sprunget
i en ring på golvet och sjöngb:
"Räven raskar över
isen, Räven raskar över isen.
Få vi lov få vi lov Sjunga
skräddarens visa" ?

Så satte de sig på huk
på golvet och låtsade sy och

härma skräddaren, under det
de sjöngo:

"Så gör skräddaren
var han går, var han sitter
och var han står. Få vi lov
få vi lov sjunga skräddarens visa."

Därefter fortsattes ring-
dansen igen och man sjöng
"skomakarens visa" på samma
sätt och låtsade sig böta i pligg.

"Bagarens visa" genom-
gicks på samma sätt, man knä-
dade med händerna och härnade
en bagare: "Påven raskar över
isen:: Få vi lov, få vi lov sjunga
bagarens visa."

Alla togo åter i ring

42.
4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och en person stod inne i ringen
och ropade:

"Kom alla mina får"!

"Jöss inte", svarade de andra.

"Vem för" ? - "Räven"!

"Var bor han" ? - "I skogen"!

"Vad äter han" ? - "Kött"!

- "Vad dricker han" ? - "Blod"!

- "Kom alla mina får"!

42

"Borra gulläpple."

De lekande satto
på stolar i en rund på golvet.
En person var inne i ringen

43. 4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

43

och låtsades gömma något i de
andras händer, vilka höllos skäl-
formiga i kvät, under det han sade
till var och en:

"Borra borra gulläpple - kasta
bort. Borra borra gulläpple -
kasta bort."

När han gått runt hos alla
och låtsats borra, frågade han
dem i tur och ordning, varpå
var och svarade som det skulle vara.

"Vart kom äpplet"? - "In i
ugnen"! - "Vart kom ugnen"?

"Elden fram"! - "Vart kom
elden"? - "Vattnet släckte"! -

"Vart kom vattnet"? - "Oven
drack"! - "Vart kom oven"?

44. 4322

- "Stank åt skogen"! - "Vart
kom skogen"? - "Ykan bet"!
"Vart kom ykan"? - "Smiden
Smidde"! - "Vart kom smiden"?
- "Pr i smedjan"! - "Vart kom
smedjan"? - "Hon brann upp"!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

44

"Spänna kyrkan."

En pojke ställde sig
krokig med ändan som skott-
staud. Var och en av de övriga
skulle ge honom ett slag med
handflatan så mycket man
orkade. Pombiga slogo mildare

slag, men det fanns också sådana
som spottade i näven och
drämde till så hårt, att den
stackars pojken såg gnistor
för ögonen och tumlade omkull.
Denne skulle stå med förbundna
ögon, så att han ej upptäckte
vem det var som utdelade slaget,
utan han skulle gissa vem denne
var. När han gissade rätt
person var det den senares
tur att "spänna ryggen."

"Skjuta skottkärva."

(Pantlek vid julen.)

Den som blev idömd

46. 4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

46

att lösa ut sin pant med att
"skjuta skottkärra" fick ställa
sig med händerna på golvet.
Någon annan person höll i
fötterna, om vristerna, en hand
om varje vrist. Då gick man
ett slag över golvet. De som
blev dömd till denna lösse blev
inte vidare förtjust men det
måste gå. Blev en flicka idömd
att lösa ut sin pant härmed,
rekade hon blanket. -

"Pant rätt"

(Pantlek vid julen).

De som skulle lösa ut

47. 4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

47

sin pant genom att "peka rätt"
fick ögonen ombundna med
ett kuddkläde och så skulle
han peka på myckelhälet.
Så passade någon på att
hålla fram en järnburk eller
en tjärburk. Det blev stormande
jubel när den pekande körde
ned sitt pekfingres i burken
och klente ner sig om hela
labben. -

"På en sjustjärnorna."

(Pantlek vid julen.)

När man lekte pantlekar
blev man dömd att lösa ut sina

48.
4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

48

gröntes på flera olika sätt. De
sådant var att "räkna stjärnorna".
Två av de lekande ställde sig
mitt på golvet och höll en
rock med ena rockärmens änd
upp mot taket. Den som skulle
räkna stjärnorna kroop in i
rocken för att kika i ärm-
hållet. Då stod en fjärde person
färdig med ett glas vatten,
vilket han hällde uppifrån i
rockärmen så att den kikande
prantlösaren till sin egen häpnad
och de övrigas munterhet fick
detta hållsögn mitt i ansiktet.
Leken blev naturligtvis roligast när
prantlösaren ej fört varit med om den.

"Långhänga."

(Pantlösa.)

När den sista panten
vid en lek skulle lösas ut,
skulle man "långhänga."

"Vem hänger du efter?" frågades
det. Då fick pantlösaren ropa
ett namn ur högen, varvid den
tilloppade ställde sig efter honom
och ropade fram sin utvalde.
Det måste vara varannan pojke
och varannan flicka. Då höll
man på tills alla varit med i
leken. Då tog den förste en "styver"
(= peng) i munnen och vände sig
till sin granne, som nu tog
pengen i munnen. Händerna fingo

50. 4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

50

ej användas som hjälpmedel.
Sedan pengarna cirkulerat man
och man emellan, vände den näst
siste sig om, varpå pengarna skulle
cirkulera på samma sätt till-
baka till den förste. Om man
tappade pengarna fick man ge
ny pant och böija på nytt!

Ringdansen.

Jullek.

Alla de lekande togo
varandras händer och sprungo och
hoppade i en rund på golvet samt
sjöngo diverse julvisor.

"Farmors julastuga

står i husan låga. Men julajusen
brinner opp som. Hej hopp som!
Lika gott kan. I nte' giftes jag
minn äm så brätt-sam. Men värta
litte' te, så ä' dä gjort-sam"!

"Petter i julastuga,
Petter i julastuga blankar Gina
stövlar fina. Varför gör han
dä, och varför gör han dä? Jo,
för han ska gå te Stina".

"Du har en i tooz och två
i by, och fem i nå och sju i ny,
och alla har du lika kär, jag
vet det fanning äi"!

"Ost ä vamn, ost ä vamn,

lite brännvin ibland, få vi då
få vi då ä' vi nöjda därnär!
Ä' vi födda ska vi leva Uppå
Kariavis liksom Adam med sin
Eva levde uti paradiset".

"Tror du jag går här
å friar, fast' jag tycker smätt
om dej, Mina vägar går ut
andra byar och hä' ä' vännen,
som behagar mej"!

"Har du nåt på flaskan,
så håll det uti dej å mej å
sätt den sen i askan P' episen,
där hon stod"!

"Pventas-Peters-Sven

må träskorna på gick sej i den
länga mossen gick han där
omkring och titta på sin ring
och pengar hade han i pösen!"

"Nu ä' dä jul igen Nu
ska vi roa oss å nu ska vi
dricka flickornas skål. Först
en sup brännevin å sen ett
glas konjaksvin En gång i
veckan gör ingenting."

"Ja' tros ja' lednas ja'
tros ja' tröttnas ja' tros ja'
övergiver allihop Men jag jag
brännvin så blir jag munter
Sen ska' jag roa eder allihop."

54

4322

"Säg o säg vill du ha En
 litet blomma med förgyllda
 bla' ? Säg har du frid te mej
 ska' du vi'as ve mej det för-
 säkras bli' mos i' far!"

"Å nu ä' dä jul igen, å nu
 ä' dä jul igen å julen varas ju
 te gäcka. Nä' dä va' inte sant
 å dä va' inte sant för där-
 emellan kommer jästa!"

"Å gamla gubbar å
 gamla kärningar. Om ska' man
 aldrig förakta. Nä' di ska
 valsal mä, å di ska dansa mä,
 Om dä går aldrig för sakta!"

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

54

55. 4322

Sälunda höll man på och dansade och hoppade och lekte ringdans tills "ellen byste i sin ker'a".

"Julaboken."

Tu vanlig upptägslek mellan barnen i julhelgen var "julaboken".

Fem pojkar klädde ut sig i färskinn. De fyra blevo bokbä-
ren och den femte låg på deras
allar och bildade sälundans kropp-
en. På hans rygg red en sitta,
även denne klädd i färskinn.
Han spelade på ett gammalt

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

55

Myt/En Samelien
Forsman

Per K. Claesson
Juli 1891 i Forsman

Sälund
Sreta.
Forsman
Mars 1934

56. 4322

Ljligt instrument eller blåste i
"bockehorn" brukligt förr i
världen vid bröllop, uti förridare
m. fl. tillställningar. Utis "bockee"
kommo flickorna klädda i vackra
dräkter och fina blomliga
silkesjalar, sjungande någon
munter julsång. "Julbockee"
och sällskapet vankade om-
kring i burs alla stugor, och
i varje stuga blevo de "flögna" de
med kakor, äpplen och nötter.

"Julagången."

På juldagens kväll

gingo flickorna "julagången" enligt
gammla sed och de vort då prydda
med sina mödrars fina silkesjalar.

De gingo par om par och vart par
bar mellan sig ett tånt grönljus.

Vid sitt inträde i stugorna vilka
alla besöktes, sjöng flickorna:

"Gode afton härinne
både värd och värdinne! Vi
önska eder alla en salig god jul!
Haven tack haven tack för vi
här haven' varit så go'natt så go'natt!"

Under sången gingo
de runt omkring i stugan ett par
var. De skulle ej bjudas på något,
ej heller skulle man tala till dem
utan de skulle efter slutat sång

58. 4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

58

avlägsna sig för att sedan fortsätta
till nästa stuga. Ljusen släcktes
för att ingen tändas i nästa för-
stuga. Byns pojkar voro natur-
ligtvis med utaför och sökte
göra förfäring för flickorna genom
att släcka ljusen för dem. När för
blev det ett livligt viskande och
grissande i farstun, innan alla
ljusen blivit tända och flickorna
värdigt kunde göra sin entre med
ljusen brinnande.

"Rida Staffan."

"Rida Staffan" var

59. 4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

59

ett uppståg, som företogs tidigt på
annandagens morgon. Det sådes
att man skulle köpa få fatt
på "Stefane" och bringa honom
om livet.

Staffansritten företogs
av byns okunniga pojkar, vilka
gingo till stallarna och togo ut
att fråga om lov - böndernas
bästa hästar. Sedan bar det
iväg, och att det gick vilt till
kunde man se på de stackars
djuren, vilka efter den våghalsiga
ritten svettiga halsar och hunder-
slagna lämnades tillbaka till
sina ägare. Under dessa ritter
hälsade man på i alla stugor

och stackars du som icke öpp-
rade för Staffansridarna och gav
dem mat och brännvin! Denne
gick både fönster och dörrar
sönderslagna och blev själv
ryckt ut sin varma värbj på
ett mycket omilt sätt. därför
passade var och en på att genast
bjuda ryttarna på traktering, utom
dessa kunna ställa till med några
rabalder i stugan.

Till Staffansritten hörde
också du osedde att besöka
grannarnas brunnar och källor
för att ställa till spektakel och
fjorrens vattus. Detta skulle
dock ske i största hemlighet,

61. 4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

61

så att ingen märkte det, ty den som blev sedd under sådant före-
havande blev mycket "chikanerad"
och naturligtvis lilla sedd av den
hos vilken han förlärvat vattuet.

Det hörde även till
ordningen att samma morgon göra
rent i varandras ladugårdar.

Om man var ovän med ägaren
eller man misstänkte att det
efter arbetets slut ej komme att
branka någon traktering, lade
man gödseln i foderkubborna
och vid dörrarna samt vände
upp och ner på allting som
var löst i ladugård och stall.

Måskade man hos en god

62. 4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vän, fick man efter förrättat vär
gå in i stugan och få mat och
öbrännvin i rikligt mått. Dessa
traktering benämndes "måkebulle."

62

"Byta mjär."

Man rörde till en deg
av gräddsocker och mjöl.
Degen kavades ut och skars i
långra, tunna strimlor, vilka
skeros till små gryn. Dessa
torkades på en stekpanna i
spisen och kallades "mjär."

Det var sed i gamla tiden
att sockerens ungdomar på mjär-

63. 4322

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

63

dagen gingo omkring hos varandra
i byarna och bytte mjär. Pojkar-
na buro "mjärsen" i byefickorna
och flickorna förvarade sina
i byolfickorna. På det sättet
träffades de unga. Om "mjärsen"
skulle ha något med värdigheten
att göra, kan sagomannen ej
minnas. Ej heller kan denne
nämna sig ha hört att man
tog tydor av vissa lekare t. ex
för den kommande skörden. Så
långt som kan minna sig, lekte
man endast för sitt nöjes skull.

Barnen sitta hemma
och "lade mjär". Mjären lades
i rader och formades till olika

djur såsom rävar, teppar, harar,
hundar och råttor. Man tog
lika antal "myr" till varje
djur t. ex. sex till huvudet sex
till halsen, sex till varje ben och
tolv till ryggen. På räven skulle
det även vara tolv till svansen.
De gamla far- och morför-
äldrarna lärde barnen denna
lek och sysslade med dem
under högtidsdagarna, emedan
barnen lej borde springa om-
kring i grannarnas stugor under
sådana dagar. -